(Continuare din pag. 19: Cadouri din Orient.)

prințesa Catarina de Brandenburg, a cărei soră Maria Eleonora (1599-1655) era din 1620 soția regelui Suediei, Gustav II Adolf (1594-1632, rege 1611-32). Înrudirea prin căsătorie a regelui Suediei cu voievodul Transilvaniei a fost un act politic menit să unească interesele militare și economice ale celor două state în timpul Războiului de Treizeci de Ani (1618-48). Interese militare, deoarece regele Suediei era conducătorul militar al trupelor protestante plus Franța catolică, la care se aliase și Transilvania, contra trupelor catolice ale împăratului de la Viena. Interese economice, deoarece Suedia, una dintre cele două mari producătoare de cupru din Europa, avea moneda bazată pe cupru. Marea nevoie de bani pentru finanțarea războiului în curs a făcut necesară alianța cu cea de-a doua mare producătoare europeană de cupru, Transilvania, pentru crearea unui monopol asupra cuprului ca bază de valută. Uniunea de interese dintre cele două state a dus într-adevăr în cele din urmă la victoria protestanților asupra catolicilor în acest conflict.

Contactul între Suedia și Transilvania cu această ocazie s-a marcat și printr-un număr de cadouri primite de Gustav II Adolf de la Gabriel Bethlen în 1626, și prezente acum în sala a doua din această expoziție. Se remarcă deosebit o șea de călărie confecționată din piele și îmbrăcată cu catifea roșie, completată cu două cape dreptunghiulare, căptușite cu piele maron. Chingile sunt acoperite de plăci din argint aurit, bătute cu turcoaze mari de formă neregulată. În colțurile și la mijlocul capelor, precum și la interiorul căpăstrului, se află broderii din fir de aur în formă de flori pe lujer și frunze. Căpăstrul și scările au feronerie decorată cu turcoaze. Decorația pentru fruntea calului are o placă din jad presărată cu rubine. În inventarul Armurăriei Regale, aceste obiecte sunt identificate a fi confecționate în Turcia la începutul secolului XVII. Din lista de cadouri din Transilvania mai fac parte și o sabie, un pumnal și un buzdugan. Sabia are o gardă decorată cu aur și email și este bătută cu 70 de rubine și 31 de turcoaze. Lama este damaschinată, curbă, ascuțită și cu vârf dublu. În plus, este decorată cu aur și rubine și este semnată în limba arabă cu textul Amal Hassan al-Misri (lucrat de egipteanul Hassan). Teaca este acoperită cu catifea albastră, feroneria fiind din aur, email precum și turcoaze și rubine. Pumnalul, din oțel ornamentat cu aur, rubine și turcoaze, este datat la 1600-25 și este considerat de către muzeu ca provenind din Turcia. Garda este îmbrăcată cu placă din aur bătută cu 40 de rubine și 54 de turcoaze, precum și cu alte pietre mai mici de culoarea negru-verzui. Lama este damaschinată, cu două tăișuri și puțin curbată. Teaca este acoperită cu placă de aur și este bătută cu 18 turcoaze, 18 rubine și 25 de pietre mai mici de culoarea negru-verzui. Buzduganul, considerat și acesta a proveni din Turcia și datat la 1600-25, are un cap format din patru (la început șase) lamele din jad verde-închis, decorate cu aur și rubine, și este terminat la partea superioară cu un decor din email și rubine. Mânerul este din lemn acoperit cu placă de aur ornamentată.

În aceeași sală de expoziție sunt prezente și obiecte care ilustrează contactele cu Orientul, reprezentat de Imperiul Otoman, avute de regele Carol XII (1682-1718) care, după înfrângerea sa la Poltava din 1709, s-a refugiat în sudul Basarabiei ocupate de turci, în cătunul Varnița din localitatea Tighina, devenită prin aceasta de facto capitala Suediei pentru o perioadă de aproape cinci ani, adică câtă vreme regele suedez a fost obligat să rămână acolo. Din această perioadă este prezentat un caftan turcesc din mătase datat la 1711, cadou de la sultanul Ahmed III pentru trimisul lui Carol XII, cancelarul curții Gustaf Celsing cel bătrân, în scopul de a fi purtat de acesta la audiențele sultanului.

Expoziția continuă cu multe alte obiecte uimitoare, dovezi de lux, culoare și rafinament răsăritean care au ajuns pe aceste meleaguri nordice poate ca să înfierbânte și mai mult visurile nutrite aici despre minunile greu de atins ale Orientului de basm.

VĂZUT PE SCENELE DIN STOCKHOLM

RIGOLETTO
la Opera Regală (Kungliga Operan)

La 14 martie 2001 a avut loc la Opera Regală premiera unei noi puneri în scenă a cunoscutei opere Rigoletto, cu muzica compusă de Giuseppe Verdi (1813-1901) și care a fost prezentată pentru prima oară la Teatro La Fenice din Veneția în 1851. Aceasta este cea de-a șasea punere în scenă a operei Rigoletto la Opera Regală din Stockholm de la premiera ei la acest teatru în 1861. Și ca și de mai toate celelalte dăți, și acum responsabilii punerei ei în scenă la Opera Regală din Stockholm au manipulat materialul original după un bun plac mai mult decât discutabil.

Inițial, textul la Rigoletto a fost luat din piesa lui Victor Hugo intitulată Le Roi s'amuse (Regele se distrează), scrisă în 1832. Acțiunea era plasată la curtea regelui Francisc I al Franței (1494-1547, rege 1515-47) și trata o dramă petrecută bufonului acestuia, italianul Triboulet. La Verdi și libretistul său Francesco Maria Piave, după multe incidente cu cenzura polițienească austriacă de la Venezia, se ajunge la o operă în trei acte (patru tablouri) în care acțiunea a fost în cele din urmă plasată la curtea ducelui de Mantova în secolul XVI, bufonul acestuia fiind francezul Rigoletto. În primul tablou, la o petrecere la palat, bufonul Rigoletto, bătrân, șchiop și ghebos, își bate joc de curteni, știind că se bucură de protecția suveranului. Apare la petrecere și ducele (il duca), care îi face deschis curte contesei Ceprano, în timp ce Rigoleto îl batjocorește pe soțul acesteia referitor la onoarea familiei. Când Marullo povestește curtenilor că Rigoletto are o amantă ascunsă într-o casă din oraș, Ceprano, împreună cu ceilalți de față, jură să se răzbune pe bufon. La petrecere intră cu forța contele Monterone, pentru a cere socoteală ducelui pentru că acesta i-a sedus fata. Ducele îl lasă pe Rigoletto să răspundă. Când Rigoletto îl batjocorește, Monterone aruncă asupra lui blestemul greu al unui tată îndurerat. Rigoletto, îngrozit de blestem, pleacă din palat. Pe drum, Sparafucile îi oferă serviciile sale de ucigaș cu simbrie.

Monterone (la stânga) îl blesteamă pe Rigoletto (în prim-plan, interpretat de Tord Wallström).
Foto: Mats Bäcker / © Kungliga Operan.

În tabloul al doilea, seara târziu, Rigoletto vorbește cu fiica sa, Gilda. Aflăm acum că el este văduv, că ei sunt francezi, veniți de trei luni la Mantova, și că Rigoletto a ținut-o ascunsă în tot acest timp pe Gilda în casa văduvei Giovanna, pentru a o feri de curteni, el locuind în palatul ducelui. Singurile ieșiri permise Gildei au fost cele la biserică, pentru rugăciune. La plecarea lui Rigoletto, Gilda povestește Giovannei că s-a îndrăgostit de un tânăr întâlnit la biserică. Ea nu știe că tânărul era ducele, care tocmai intră cu ajutorul Giovannei și, pentru a-i face plăcere Gildei și a-i păcăli încrederea, se preface că este un student sărac, lăsând-o să-și facă vise. După plecarea ducelui, contele Ceprano, vecin cu casa Giovannei, vine împreună cu alți curteni pentru a se răzbuna prin a o răpi pe presupusa amantă a lui Rigoletto. Rigoletto se întoarce pe neașteptate și dă peste ei, dar Marullo îl face să creadă că este vorba de a o răpi pe nevasta contelui Ceprano, lucru la care se oferă și Rigoletto să ajute. Masca ce i se pune pe față este de fapt o eșarfă și el nu vede că femeia răpită este propria sa fiică. Când își ia eșarfa de la ochi, își dă seama că a fost lovit de blestemul lui Monterone. În tabloul trei, la palat, ducele, care era neliniștit de lipsa de vești despre Gilda, o primește servită de către curtenii veniți din escapadă. Când Rigoletto vine să o scape de acolo, este împiedecat cu forța de curteni, drept care nu-i rămâne altceva de făcut decât să dezvăluie că Gilda este fiica sa. Când Gilda vine de la duce și-și povestește rușinea pățită, Rigoletto jură să se răzbune, gândindu-se la ajutorul pe care-l poate avea de la Sparafucile. În ultimul tablou, la hanul lui Sparafucille, unde a fost adusă de Rigoletto, Gilda îl asigură pe acesta că ducele o iubește și îi ceră să nu îl omoare. Dar curând ea vede că ducele, atras în cursă, o curtează pe Maddalena, sora ucigașului plătit (cvartetul Rigoletto-Gilda-ducele-Maddalena). Rigoletto îl plătește pe Sparafucile pentru a-l omorâ pe duce. Maddalena își convinge însă fratele să-l cruțe pe cel urmărit de Rigoletto și să omoare în schimb pe primul oaspete de noapte ce le va sosi. Gilda, care îi aude, se hotărăște, din dragoste, să-l salveze pe duce și să se sacrifice în locul lui. Ea intră în han îmbrăcată bărbătește și este înjunghiată de Sparafucile. Rigoletto vine să ia sacul cu corpul ducelui ca să-l arunce în lac, dar tocmai atunci îl aude pe duce cântând. În sac o găsește pe Gilda, rănită de moarte. După un duet între tată și fiică, Gilda moare în brațele tatălui lovit de împlinirea blestemului.

Din punct de vedere muzical, Rigoletto este opera în care Verdi pentru prima oară, după alte 16 opere scrise anterior, dă dovadă de un stil propriu și în care acțiunile dramei erau în simbioză cu tratarea lor muzicală. Am arătat mai sus care este desfășurarea dramei puse pe muzică de Verdi. Ei bine, nimic din aceasta nu se arată în actuala punere în scenă de la Opera Regală din Stockholm. De altfel, punerile în scenă ale acestei opere la Stockholm au fost mereu altceva decât a intenționat Verdi să prezinte. Astfel, în montările din 1861, 1907 și toate spectacolele până la punerea în scenă din 1948 s-a omis complet duetul din final Rigoletto-Gilda! Decorurile, costumele și rechizita erau refolosite de la alte spectacole. Astfel, actul întâi se juca într-un decor reprezentând de fapt Sala Tronului din vechiul castel din Stockholm din opera Gustaf Wasa de Naumann, contele era îmbrăcat în actul întâi într-un costum pentru regele Cristian Tiranul al Danemarcei, și așa mai departe. Punerea în scenă de anul acesta le întrece însă pe toate celelalte în absurditate. Acțiunea a fost, ce-i drept, menținută în Italia, dar din secolul XVI s-a mutat în anii 1930-40, ducele (il duca) de Mantova fiind înlocuit cu Ducele (il Duce), adică cu Benito Mussolini (!). Înlocuirea privește atât costumele cât și decorurile, deși numele personajelor și muzica au rămas neschimbate. Chiar dacă acțiunea dramei o amintește pe cea originală, modificarea decorului (un club de noapte în loc de palatul ducelui, de exemplu), a costumației (moda anilor ante-belici și uniforme ale partidului fascist italian de atunci) și a rechizitei (de exemplu, Rigoletto nu are un baston scurt de bufon cu cap de bufon-păpușe și clopoței, ci un baston alb cum au orbii) produce confuzie. De ce această violare inestetică a operei de artă compuse cu atâtea eforturi de Verdi și Piave la vremea lor? Dacă regizoarei Hilda Hellwig, scenografului Jan Lundberg și autoarei de costume Ann-Margret Fyregård nu le-a plăcut epoca originală, nu aveau decât să scrie ei o nouă operă, în loc să maltrateze una deja existentă. Din fericire, opera este cântată în italiană, traducerea suedeză fiind prezentată pe mașina de text. Din nefericire însă, cântăreții sunt destul de slabi din punct de vedere vocal, departe de nivelurile cerințelor internaționale. Epocile lui Jussi Björling (1911-60) sau Ingvar Wixell (1931-) par a fi de mult apuse pentru Opera Regală din Stockholm.

Octavian Ciupitu.